

UNIVERSIDAD DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Actas del II Coloquio de Metodología Histórica Aplicada

La Documentación Notarial y la Historia

II

SEPARATA

JUNTA DE DECANOS DE LOS COLEGIOS NOTARIALES DE ESPAÑA
SECRETARIADO DE PUBLICACIONES DE LA UNIVERSIDAD DE SANTIAGO

MOLAS RIBALTA, Pere: *Religiosidad y cultura en Mataró. Nobles y comerciantes en el siglo XVIII*, dins "Actas del II Coloquio de Metodología histórica aplicada", "La documentación notarial y la historia", Santiago de Compostela, Universidad de Santiago de Compostela, 1984. II, 95-114.

Es tracta d'una comunicació oferint els resultats d'una anàlisi clàssica de documentació notarial, cenyida a testaments i inventaris, amb l'objectiu de donar a conèixer l'actitud religiosa i els nivells culturals de les persones notables de Mataró en el segle XVIII. El marc social investigat és el que formaven la petita noblesa i grups afins, és a dir, cavallers, ciutadans i burgesos honrats, doctors en dret i medicina, propietaris rurals i la burgesia de mercaders, negociants, comerciants, adroguers, apotecaris i algun menestral sobresortint. L'estudi de llurs testaments permet a l'autor d'arribar a determinades conclusions sobre l'estructura dels diversos grups i aprofundir en dos factors importants, com eren la continuïtat familiar i el grau d'endogàmia dintre d'un mateix *status* social i, a vegades, corporatiu.

Una altra part de l'estudi és l'actitud religiosa davant la mort. Els mateixos testaments permeten d'enregistrar la diversitat de les invocacions

—encara que bastant estereotipades— fetes pels testadors, l'elecció de la sepultura, les honres fúnebres, les misses, l'establiment de fundacions i els llegats assistencials i religiosos. L'autor desgrana cadascun d'aquests temes. Troba que les sepultures se situaven majoritàriament a la parròquia de la ciutat (Santa Maria), però algunes també a l'església del convent de Sant Josep, en tomba o "vas" propis. Assenyala igualment la preferència de la capella dels Dolors, respecte a altres capelles de la mateixa parroquial, i comenta el fet d'haver trobat pocs cossos d'amortallament amb un hàbit religiós. Molas descriu la manera de disposar les honres fúnebres i el cerimonial: cera, tocs de campanes, cants i, naturalment, els oficis de difunts i les misses. Ací posa en relleu les cotes excepcionals de tres i quatre mil misses que disposa algun testador de les capes més superiors i ofereix l'estadística de les encarregades per la resta de l'estrat social. També es refereix a les fundacions, aniversaris, etc., tot manifestant haver-ne trobat algunes amb una finalitat social: una causa pia per donzelles pobres (1708, Pou i Portella), una casa de correcció (1786, Caralt i Andreu), una farmàcia a l'hospital (1781, Coronada Tarau). Precisament, enregistra bastants llegats per a l'hospital, a part d'altres destinats a algun convent.

La darrera part està destinada a l'estudi de la riquesa, la mentalitat i la cultura, cosa que fa per mitjà dels inventaris. Així enregistra la importància local de l'economia agrícola; àdhuc en cases de ciutadans, cavallers i doctors. Les característiques de les mateixes cases: sales de recepció, estances, capelles, mobiliari, etc. deixen entreveure les formes de vida dels grups socials. Un *test* interessant és la troballa als inventaris d'objectes elaborats amb metalls preciosos i de joies, que permet d'assenyalar una veritable frontera social, perquè figuren només als nivells elevats. Quadres i imatges donen també la pauta de la importància socio-econòmica d'una família, i també hi contribueixen els conjunts pictòrics, retrats i encara l'existència d'algun rellotge —molt pocs— com a element de transformació cultural. Molas acaba versant sobre el món de l'escriptura, referint-se als escriptors i biblioteques que apareixen esmentats als inventaris. Als primers, s'hi enregistren llibres de comptes, quaderns de rendes, llibres de negocis, registres del tràfic mercantil, etc. Quant a les segones, només n'apareixen d'importants a les cases d'eclesiàstics i a la d'algun noble o privilegiat. Tres autors sobresurten en l'àmbit religiós: Fr. Luis de Granada, Ribadeneyra i el P. Lozano, i en el literari, Gracián i Saavedra Fajardo; la *Història de la conquesta de Mèjico*, de Solís, és un dels títols més citats. També fa observar que els comerciants posseïen un nombre inferior de llibres religiosos respecte als

cavallers, i que l'interès dels primers se centrava en els temes d'història, geografia, economia, dret. La conclusió de Molas és que, en general, les biblioteques de Mataró al segle XVIII apareixen com ancorades al segle anterior i escassament receptives a les novetats de la seva centúria.

La comunicació que ressenyem, malgrat la seva brevetat, té una gran densitat en trobar-se recolzada en els resultats d'una recerca laboriosa feta sobre 219 testaments i 112 inventaris, que cobreixen tota la divuitena centúria. Un aplec documental semblant resulta una font inexhaurible per a emprendre qualsevol estudi seriós. Molas, amb la seva rigurositat i exigència en el treball his-

tòric a què ens té acostumats, ha pogut demostrar, una vegada més, la importància de la documentació notarial per al coneixement del passat. Creiem que aquest objectiu el complí a bastament en el col·loqui compostel·là. Ara, però, desitjaríem que tot aquell material amassat, consultat i anotat no es quedés només en un esbós per a demostrar l'interès que té des del punt de vista metodològic, sinó que voldríem que el Dr. Molas el desgranés en un treball *in extenso*, en la seguretat que contribuiria —com altres vegades ha fet— al millor coneixement de la història mataronina del segle divuitè.

J. LL.

El Maresme disposa d'un estudi exhaustiu de les seves cases pairals i de les masies, en general.

Aquest important treball ha estat possible en poder-se ajuntar dues iniciatives: la de l'arquitecte Lluís Bonet i Garí i la del Centre Excursionista de Catalunya. L'entroncament ha estat perfecte, no ja per a la promoció i edició del propi llibre, sinó perquè es traspua en el contingut i les anàlisis a tot el llarg del treball.

Ni l'amplitud de l'enfocament del tema, ni l'exhaustiva enumeració d'elements arquitectònics, ni la seva acurada classificació, no poden eclipsar una munió de comentaris o de judicis de valor, de caràcter particular o general, fets més amb el cor i, fins i tot, amb llicència poètica, que no pas fruit d'una anàlisi científica rigorosa.

No dic pas això en sentit pejoratiu o contraposant la visió de l'arquitecte o de l'erudit amb la de l'excursionista enamorat d'una terra i d'uns homes. Dic, només, que no és corrent de trobar barrejats els dos llenguatges i que això pot constituir un element de sorpresa per al lector.

El llibre s'inicia amb una referència al marc geogràfic i històric que ha acollit el poblament de la nostra comarca. Són dades imprescindibles, fetes que —en correspondència amb d'altres fets d'abast nacional— permeten situar l'evolució del Maresme.

Tot seguit es fa un recull de les ermites, amb particular descripció de les romàniques, dels molins i de les torres de guaita. Fins a 45 d'aquestes torres es descriuen en el llibre, comptant-hi les enderrocades —com la malaguanyada Torre Llauder, a Mataró— mig enrunades o senceres. Jo hi trobo a mancar la torre gòtica que serveix de base al campanar de Santa Maria de Mataró; potser la millor de totes les que es conserven i que per mor del seu "camuflatge" dins la Basílica, ha passat desapercebuda a l'hora del recompte.

L'estudi de la masia, s'inicia amb el de les seves característiques constructives i l'anàlisi dels seus elements: portes, finestres, reixes, miradors, teulades, ràfecs ... i característiques morfològiques i distributives. L'autor en diferencia sis grups principals.

Tot seguit —i aquest és el gruix de l'estudi— les masies són inventariades per municipis i per ti-

pologia, separatament. La classificació per municipis ve complementada amb un mapa de localització per a cadascuna d'elles i, per descomptat, amb la fotografia. La descripció és més o menys extensa, segons la importància de l'edifici o les dades que n'ha pogut obtenir l'autor.

En el capítol de "grups arquitectònics", els principals prototipus s'acompanyen de plànols generals (plantes, façanes i seccions) i, sovint, de plànols i dibuixos de detalls constructius i ornamentals. Es tracta d'una documentació gràfica de singular importància que es recull ara, després d'un treball de molts anys, que ha servit a en Lluís Bonet per a il·lustrar nombroses exposicions i xerrades sobre el tema.

Recolzant la importància dels principals exemplars, s'incorporen a la descripció referències històriques, arbres genealògics, documentació familiar en general, historial de les reformes realitzades, descripció dels béns mobles, objectes d'art, eines, elements decoratius, heràldica, arxius, elements d'art sagrat....

L'enumeració cal aturar-la perquè seria il·limitada, però sobretot, perquè restaria totalment insuficient a l'hora de representar la tasca realitzada.

No penso equivocar-me dient que aquesta documentació —i en particular, la planimètrica— esdevé una eina de consulta obligatòria, tant per a l'estudiós d'aquest tema a la nostra comarca, com per qui es proposi un treball anàleg en d'altres contrades.

Si aquest és un resum d'urgència del llibre, voldria afegir-hi unes impressions, totalment personals, que m'ha suggerit la seva lectura.

Per l'espai de molts segles, la masia, l'ermita i, fins i tot, la torre de guaita han esdevingut símbols fidels d'un tipus de societat. La caracteritzava l'economia rural (la permanència de la casa pairal, la figura de l'hereu, ...) l'estabilitat dels costums, la influència de la religió, la manca de mobilitat interurbana, etc.

La societat actual, caracteritzada per la diversitat de les opcions de treball, per la reculada de l'economia agrícola en favor de la industrial i dels serveis, la independència dels costums, la facilitat de moviment i d'informació, les noves formes de convivència, etc. ... ha disminuït enormement el valor de la casa, com a lloc de residència fixa i com símbol.

La durada que abans s'exigia en la construcció d'un habitatge, ha passat a ésser un valor secundari quan les persones canvien de lloc de residència i, per tant, d'habitatge, amb la mateixa facilitat que hom canvia d'auto o de professió.

L'arquitectura i l'urbanisme actual reflecteixen aquesta provisionalitat de la casa, com la masia i l'ermita han estat reflex fidel d'una altra societat molt distinta i no pas tan llunyana.

L'arquitectura és història construïda. No fa servir ni la lletra ni la paraula. Es serveix del llenguatge universal de la construcció.

Per això són tantes les coses que explica un llibre com aquest de Lluís Bonet, que em cal deixar de comentar, per recomanar-ne vivament la seva lectura.

Esteve Mach i Bosch.